

ELRI

Evangelisch-Lutherisches
Religionsinstitut Mannheim

Martti Vaahtoranta

Teologian tohtori

K 2,10 • D-68159 Mannheim • Puh.+49 621 321 2679 • Faksi: +49 621 321 3391 • elrim@t-online.de • www.elrim.org

Jumalan ykseys: onko islamin ja kristinuskon jumalakuvalla yhteiskunnallisia implikaatioita?

Aivan aluksi: tämä seminaarialustus ei lisää sisällöllisesti mitään siihen, mitä nimissäni on tähän mennessä julkaistu. Erityisesti viitataan saksaksi julkaistuihin artikkeleihin ELRIM-instituutin ”Ein Gott, ein Mensch, eine Welt” -vihkosessa ja *Lutherische Beiträge* -aikakauskirjassa sekä runsas vuosi sitten ilmestyneeseen STI:n Iustitia-kirjaan, joka koostuu suureksi osaksi samasta materiaalista kuin saksankielinen ”ELRIM-Hefte 1”, ynnä artikkeliini viime keväänä ilmestyneessä professori Jouko Martikaisen juhlakirjassa ”Ego sum qui sum” ja vähän aikaisemmin ilmestyneessä postmodernia käsittelevässä kirjassa ”Kadonnut horisontti” ja vielä vuoden takaisessa Matti Väisäsen juhlakirjassa ”Pääasia”. Halukkaille annan mukaan julkaisuluetteloni, josta löytyvät näiden artikkelien tarkemmat bibliografiset tiedot. Ne löytyvät myös ELRIM-instituutin kotisivulta osoitteesta www.elrim.org.

Uusien tutkimustulosten esittelemisen sijasta koetankin tässä alustuksessa luoda jonkinlaista synteesiä siitä, mitä luulen viimeisten vuosien tutkimustyön ja havainnoinnin pohjalta ymmärtäneeni kristinuskon ja islamin jumalakuvasta ja sen suhteesta ympäröivään yhteiskunnalliseen todellisuuteen. Valmiita vastauksia minulta on kuitenkin turha odottaa. Esitelmäni otsikon mukaisesti enemmän kyselen, kuin vastaan, ja senkin teen hyvin varovaisesti.

Aiheeni on nimittäin tulenarka, jopa sanan kirjaimellisessa mielessä, ja oma näkökulmani siihen rajattu. En ole lyhyitä Turkin jaksoja lukuun ottamatta koskaan asunut islamilaisessa maassa enkä hallitse kunnolla ensimmäistäkään orientaalista kieltä. Elän kuitenkin yhteiskunnassa, jossa islam nivoutuu kristillispohjaiseen kulttuuriin, ja tämän todellisuuden arkipäiväisen tarkkailun ohella olen jo vuosikausia intensiivisesti seurannut ennen kaikkea juuri saksalaista julkisuutta. Ja vaikken olekaan opiskellut islamtieteitä, kristillisestä teologiasta puhuttaessa voin sanoa olevani jonkinasteinen ammattilainen. Sen tähden ja jo tehtävääni kristillisen todistuksen palveluksessa liittyen tarkastelukulmani on ennen kaikkea teologinen, ja – systemaattikko kun olen – pyrin yksityiskohtien ja historiallisten faktojen kuvaamisen sijasta etsimään esillä olevien islamin ja kristillisen uskon niitä teologisia ajattelustruktuureja, jotka ovat aiheemme kannalta relevantteja.

Onnellisin olen, jos oma kyselyni jatkuu teistä itse kunkin mielessä ja johtaa kenties asiaa koskevaan tutkimustyöhön. Se laajentaisi sitä islamin ja kristinuskon välistä kosketuspintaa, joka nykyistä

maailmantilannetta, mutta ennen kaikkea evankeliumin julistusta ajatellen on tällä hetkellä kovasti liian pieni. Erityisesti iloitsen, jos jatkossa esittämäni kysymykset ja hypoteesit synnyttävät keskustelua ja ajatuksia niiden muslimiystävien parissa, jotka – kysymysteni mahdollisesti aiheuttamasta, sellaisenaan legitiimistä suuttumuksesta huolimatta – haluavat keskustella uskostaan ja sen yhteiskunnallisista implikaatioista rakentavalla tavalla kristillisen uskon edustajien kanssa samaan tapaan, kuin maanantaina ainakin saksalaisessa lehdistössä näyttävästi julkaistun uutisen mukaan¹ ne korkea-arvoiset maailmanlaajuisen islamin edustajat, jotka haluavat erottautua kadun massojen mielenosoituksista ja lähteä ”sydämen dialogiin” paavi Benediktin kanssa tämän kohuttuun Regensburgin esitelmään liittyen.

Tällaisen keskustelun tarpeellisuudesta ei tarvitse vakuuttaa ketään, joka vähänkään seuraa maailman tapahtumia. Syvemmin tilannetta tarkastellessa selviää myös, miksi esimerkiksi tämänpäiväinen seminaari järjestetään paitsi kristiuskon ja islamin, myös kristinuskon ja juutalaisuuden suhdetta koskien. Aiheemme juuret menevätkin syvemmälle, kuin vain päivän politiikkaa tarkastellessa luulisi. Maailmantilanteemme sosiologiset ja yhteiskunnalliset taustatekijät nivoutuvat niiden *uskonnollisiin* juuriin, jotka puolestaan solmiutuvat yhteen tietyssä *maantieteellisessä* paikassa. Käytännössä kaikkien tämän hetken maailmaamme vielä vähän aikaa sitten muovanneiden tai siinä yhä tai jälleen globaalilla tasolla vaikuttavien voimien vektorit leikkaavatkin toisensa yhdessä ainoassa geograafisessa pisteessä, joka myös yhdistää kolmea tänään esillä olevaa monoteististä uskontoa toisiinsa.

Niin, ei ole sattuma, että *Jerusalemista* taistellaan tänään sekä hengen aseina että valitettavasti myös miekoin. Palestiinan ja Israelin tapahtumat ovat kuin kivi, joka lammikkoon heitettynä saa veden aaltoilemaan niin kaakkoisessa Aasiassa kuin pohjoisessa Euroopassakin, tai päinvastoin, kuten Jyllannin ja Regensburgin tunnetut tapahtumat osoittavat. Ja myös siellä, missä Lähi-idän kriisillä ei nähdä olevan minkäänlaisia uskonnollisia ulottuvuuksia tai missä uskonnon merkitys ylipäättään kielletään, ammennetaan silti traditiosta, jonka juuret ovat tuolla pienellä maakaistaleella itäisen Välimeren rannassa tai laajasti ottaen sen ympäristössä.

Eikö totta? Tosin myös *buddhalaisuus* on globaalisti ajatteleva missionaarinen uskonto ja vaikuttaa ainakin postmodernin eurooppalaisen, mutta epäilemättä myös amerikkalaisen ajattelun taustalla voimakkaammin, kuin ehkä ymmärrämme. Esimerkiksi puolisoni lähin esimies tai oikeastaan –nainen hänen työpaikallaan Mainzissa on tunnustava ja omalla tavallaan lähetystyötä tekevä buddhisti. Hollywoodin unelmatehtaalla tämä uskonto lienee myös muoti-ilmiö, ja senkään vuoksi sen vaikutusta ei voine vähätellä.

¹ Ks. Esim. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 16.10.2006, Nr 240, s. 1-2: „Islamführer aus aller Welt bieten einen ‚Dialog der Herzen an‘. Offener Brief an Papst Benedikt XVI. / Antwort auf die Regensburger Vorlesung“.

Buddhalaisuus on kuitenkin poikkeus, joka vahvistaa säännön, ja sen mukaan varsinaiset yhteiskunnallisesti relevantit, maailmanlaajuiset voimat ovat jo satojen vuosien ajan ja erityisesti viimeisinä aikoina ainakin ideaalisessa mielessä Jerusalemissa peräisin tai liittyvät siihen. Näistä ensimmäisinä on mainittava *juutalaisuus* ja *kristinusko*.

Kristinuskoon pohjautuvan kulttuuripiirin globaaliin vaikutukseen palaamme myöhemmin. Kuitenkin myös diasporajuutalaisuus on maailmanlaajuisesti ja erityisesti tieteissä ja taiteissa vaikuttava ilmiö. (Niinpä juutalaisten tai juutalaistaustaisten tiedemiesten ja taiteilijoiden karkoittaminen Saksasta tai heidän tuhoamisensa keskitysleireillä oli toisen kotimaani yliopistomaailmalle ja kulttuurielämälle itse sodan ohella isku, josta ne eivät ehkä koskaan toivu.)

Edelleen *marksilaisuuden*, meidän keski-ikäisten nuoruusaikojen suuren kansainvälisen liikkeen juuret ovat ennen muuta juutalais-kristillisessä maaperässä, vaikka se ateistisena ja materialistisena aatteena virallisesti vastustikin ja suorastaan vainosi – ja paikka paikoin yhä vainoaa – niitä. Juutalais-kristilliseltä taustalta nousee myös *kapitalismi*, jota marksilaisuus ennen muuta piti ja pitää vihollisenaan. Ihmiskasvoista ja toimivaa markkinataloutta ei puolestaan voi irrottaa ihmisoikeuksia korostavasta *demokratiasta*, jonka juuret ovat antiikin Kreikan kaupunkivaltioiden järjestyksen ja epäilemättä myös pohjoismaisen vapaan miehen ideaalin ohella kristillisessä, jokaisen ihmisen tasa-arvoista vapautta, mutta myös perimmäistä vastuullisuutta viimeisen Auktoriteetin edessä korostavassa ihmiskuvassa.

Kaiken kaikkiaan koko länsimainen ja nyt esimerkiksi Aasiaan voimakkaasti leviävä globaali ja postmoderniin taittuva modernismi ja siihen liittyvä luonnontieteiden ja tekniikan voittokulku on kasvanut kukoistukseensa juutalaiskristillisen kulttuurin maaperällä siitä huolimatta, että se on usein ollut avoimessa kapinassa näitä ”esimoderneja vanhempiaan” kohtaan. Tai ajatelkaamme Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien julistusta, jota universaalisuudestaan huolimatta ei voine selittää ilman juutalaiskristillisen tradition vaikutusta ja jota ehkä juuri tästä syystä ei aina ole haluttu hyväksyä *muslimien* parissa. Islamilaisessa maailmassa vedotaankin usein joko islamin omaan ihmisoikeuskoodeksiin tai pyritään sopeuttamaan yleisinhimilliset ihmisoikeudet omaan, islamilaiseen ajatteluun, kuten ainakin Saksassa on tapahtunut.

Niin, *islam* on se kolmas tekijä, joka on jo kauan rajatusti ja nyttemmin globaalisti vaikuttanut maailman kohtaloihin. Muslimien maailmanlaajuiseksi kääntyvä taistelu Jerusalemissa ja sen islamilaisittain ymmärretystä perinnöstä on myös äänekkästä ja ajoittain hyvinkin väkivaltaista. (Itse uskon tai ainakin toivon, että suurin osa maailman muslimeista kauhistuu tätä väkivaltaa ja pitää sitä oman uskontonsa periaatteiden vastaisena. Samalla kuitenkin pelkään, että kyse on enemmän määrällisestä kuin laadullisesta erosta – että muslimien enemmistö hyväksyy periaatteessa väkivaltaisten protestien, ehkä jopa terroritekojen päämäärän, mutta ei siihen käytettyjä keinoja.

Toivon olevani väärässä.)

Joka tapauksessa tämän viime vuosina erittäin äänekkään taistelun vuoksi juuri islam on ainakin Euroopassa, mutta kaikei myös Yhdysvalloissa tämän hetken yhteiskunnallisen keskustelun polttopisteessä ehkä näkyvämmiin kuin mikään muu globaali tekijä. Kristillisen kulttuurin piirissä ja antiikin perinteen pohjalle syntyneiden länsimaiden ja islamilaisen kulttuuripiirin kohtaaminen ja siihen liittyvä konfrontaatio ei ole kuitenkaan uusi ilmiö. Utta ovat vain yhtäältä islamilaisen ja kristillispohjaisen kulttuuripiirin lomittuminen toinen toisiinsa viime vuosisadan jälkipuolella alkaneen ja yhä jatkuvan muuttoliikkeen seurauksena, toisaalta sen virtuaalinen reaaliaikaisuus fyysisen maailman lainalaisuuksista välittämättä jopa siinä määrin, että puhutaan internetin puitteissa ja sen avulla käytävästä *dzihad'*ista (joka usein käännetään 'pyhäksi sodaksi').

Muslimit ja kristityt ynnä juutalaiset ovat toki ennenkin, aina islamin alkuajoista alkaen, usein ja monin paikoin asuneet yhdessä. Useimmiten tämä yhteiselo on kuitenkin toteutunut islamilaisen valtion puitteissa tai muslimien ainakin muodostaessa enemmistön väestöstä. Vain harvoin on tilanne ollut se, jota nyt olemme Euroopassa todistamassa: kasvava muslimiväestö on kulttuurinen vähemmistö kristillispohjaisissa, sekulaareissa länsimaissa.

Antiikin ajan vaihtuessa kansainvaellusten myllerryksissä keskiaikaan tilanne oli toinen. Islamilainen tai islamilaistaustainen kulttuuri oli johtavana tekijänä mukana siinä prosessissa, joka alkoi pian islamin alkuaian uskomattoman nopean ekspansion jälkeen ja jonka puitteissa antiikin sivistyksen rippeet siirtyivät ensin islamilaisen suurvallan ja sitten nykyisten länsimaiden käyttöön. Tällä tavoin sivilisatorisesti oman aikansa kaikin tavoin, kulttuurisesti, taloudellisesti ja sotilaallisesti johtavassa suurvallassa kansoja yhdistävä islam myös välitti antiikin kulttuurista perintöä kansainvaelluksista toipuvalle läntiselle Euroopalle. (Kiinan ja Japanin tilanteen jätämme tässä syrjään ja keskitymme siihen maailmaan, joka rajoittui omaan Eurooppaamme ja vaikutti välittömästi sen kohtaloihin.)

Tämä islamista innoituksensa imevä suurvalta ei myöskään tyytynyt "helposti puolustettaviin, maantieteellisiin rajoihin", vaan jatkoi profaettansa Muhammadin jalanjäljissä ja sitovaan traditioonsa, Koraaniin ja *hadith*-kirjallisuuteen tukeutuen laajenemistaan, missä se ikinä oli mahdollista. Islamia tunnustavan ja islamin periaatteita noudattavan alueen *ekspansio* oli ja on itse asiassa vieläkin osa islamilaista identiteettiä. Sen ainakin osittain sotilaallisesti toteutettu laajentuminen entisen kristikunnan ydinalueille puolestaan oli ennen muuta se tekijä, joka laukaisi onnettomiin ristiretkiin johtaneen uskonnollispoliittisen maanvyöryn. (Ristiretket rasittavat yhä kristittyjen ja muslimien suhteita ensin mainittujen anteeksipyynnöistä ja asioiden kohtalaisesta ajallisesta etäisyydestä huolimatta. Totuuden nimissä on silti muistettava, että tässäkin tapauksessa sekä padalla että kattilalla oli "musta poski kummallakin", eikä ole aivan väärin sanoa silloinkaan, kun kaikkia ristiretkien julmuuksia ja vääryksiä aivan oikein kadutaan ja "sanotaan synty synniksi", että *oikeastaan* "muslimit

aloittivat tappelun, ja kristityt vain löivät takaisin” – liian lujaa ja epäreiluin konstein tosin, mutta *takaisin* kuitenkin.)

Joka tapauksessa keskiajan Euroopan ristiritarit kohtasivat islamilaisessa suurvallassa omia kotikontujaan ja ruhtinaskuntiaan monessa mielessä edistyneemmän ja voimakkaamman kulttuurin, vaikka puhe ”pimeästä keskiajasta” kuuluukin renessanssista juurensa juontavaan mustavalkoiseen historialliseen propagandaan, joka ei tee täyttä oikeutta tosiasioille. Paljon näkemästään ristiritarit toivat retkiltään mukanaan kotiin, ja ylipäättään tänä aikana Euroopan ovet avautuivat aivan uudella tavalla antiikin aarteille ennen kaikkea islamilaisen kulttuurin välityksellä. Paljosta saamme olla sille yhä kiitollisia, vaikka voimme keskustella siitä, kumman ansio antiikin perinnön välittymisessä jälkipolville ja länsimaille on suurempi, arabien ja ylipäättään muslimien, jotka antoivat kääntää muinaisia dokumentteja omalle kielelleen ja mahdollistivat siten niiden hyödyntämisen esimerkiksi tieteiden parissa, vai niiden kristittyjen ja juutalaisten, jotka käänsivät nämä dokumentit ja usein myös toimivat korkeaa koulutusta vaativissa ammateissa, kuten esimerkiksi lääkäreinä.

Sittemmin on kuitenkin paljon vettä virrannut niin Niilissä, Eufratissa kuin Reinissä, Seinessä ja Missisippissäkin. Todella paljon. Globaali tilanne on olennaisesti toinen kuin sydänkeskiajalla. Osat ovat vaihtuneet jo vuosisatoja sitten. Valloitetuista on tullut valloittajia ja oppilaista opettajia, ja veden ohella on virrannut taas paljon verta.

Kehityksen lopputulos on kuitenkin selvä: kristillispohjainen kulttuuripiiri on jo kauan sitten voittanut sen ja islamilaisen maailman välisen kilpajuoksun ja johtaa nyt maailman globalisaatioprosesseja. Islamilainen maailma katselee tilannetta sivusta, joskus mukana juosten ja parhaansa mukaan oppien, useammin kuitenkin matkan varrelle väsyneenä, katkerana ja vihaisena tai kohtaloonsa alistuen. Tämä on tosiasia, jota mikään hyvää tarkoittava historiallinen muistelo ei muuta toiseksi, ei myöskään sen toteaminen, että ainakin yhtä paljon paha on tehty kristinuskon kuin islaminkin nimissä tai että kristillisen kulttuurin pohjalta, vaikka kohta avoimesti sitä vastustamaan nousten, on hyvien asioiden ohella syntynyt aatteita, joiden seuraukset ovat julmuudessaan voittaneet monin verroin kaiken muun pahan, jonka ihmiskunnan historia tietää ja tuntee - tarkoitan kristillisellä maaperällä syntyneen *valistuksen* ja *modernismin* villiintyneitä ja juurestaan irronneita versoja, kuten ateististinen kommunismi, hedonistinen materialismi tai pakanallinen nationalismi, jotka ovat hyödyntäneet valistuksen synnyttämän modernin tieteen oletettuja tai todellisia tuloksia ja taloudellisia aikaansaannoksia, mutta kieltäneet sen hengelliset kasvuedellytykset.

Aina ei islamilainen maailma ole kuitenkaan tyytynyt vain passiivisen sivustakatsojan tai arvostelijan rooliin. Yksi tunnettu reaktio tilanteeseen on ollut se, joka on tuonut miljoonat turkkilaiset tai Pohjois-Afrikan asukkaat Eurooppaan töihin. Jerusalemin perinnöstä kuitenkin myös *taistellaan*, ja jälleen salamoit.

En ala tässä luetella kaikkia niitä maailmankartan pisteitä, joissa viimeisten vuosien aikana on räjähdellyt, ja usein jopa pahasti. Ilmapiiri kokonaisuudessaan on sähköistynyt islamista ja kristillisestä uskosta vaikutteita saaneen tai niiden pohjalta syntyneiden kulttuuripiirien välillä. Puhutaan sivilisaatioiden yhteentörmäyksestä, ja jopa ”pyhän sodan” käsitettä on alettu pelottavalla tavalla viljellä myös kristillisen kulttuurin piirissä. Islamiin se kuuluu joka tapauksessa. Vain sanan *sisällöstä* esiintyy julkisuudessa erilaisia tulkintoja.

Tältä pohjalta ajatellen on luonnollista, että kristillisen ja islamilaisen maailman välistä yhteiskunnallista jännitettä pyritään myös purkamaan. Tällainen toiminta on yhteiskunnallisesti tarkastellen syvästi vastuullista; poliittisen ja kulttuurisen jännitteen purkamiseen islamilaisen ja kristillis-länsimaisen kulttuuripiirin välillä on pyrittävä sekä maailmanlaajuisesti että ruohonjuuritasolla varsinkin siellä, missä kristillistaustaisen kulttuurin kasvatit ja orientaaliset, islamin uskoa tunnustavat maahanmuuttajat asuvat toinen toistensa naapureina, tekevät töitä samassa työpaikassa ja joiden lapset käyvät samoja kouluja. On kristillistä ja raamatullista pyrkiä elämään rauhassa kaikkien ihmisten kanssa, asettua konfliktien ilmaantuessa ja niitä selvittäessä myös – usein sosiaalisesti heikoilla olevan – vastapuolen asemaan ja koettaa ymmärtää sen motiiveja ja olla itse valmis parannukseen omista ajatusten, sanojen ja tekojen synneistä ja jopa rukoilla vihollistensa puolesta.

Tämä lienee ollut motiivina myös Helsingin Sanomien 8.10. ilmestyneen numeron yleisönosastoon kirjoittaneella Olli *Vahteristolla*, joka viittaa kirjoituksessaan minun STI:n Iustitia-sarjassa vuosi sitten julkaistuun kirjaani ”Yksi Jumala, yksi ihminen, yksi maailma”. Juuri suurten monoteististen uskontojen välisiä jännitteitä ajatellen kirjoittaja toivoo kristillisiltä teologeilta selkeää kannanottoa sen hänen mielestään moraalisesti tavoiteltavan käsityksen puolesta, että kristityt ja muslimit *uskovat samaan Jumalaan*. Minun lausuntoni tästä asiasta hän kokee hämmentävänä ja uskonee minun – onneksi – kuuluvan vähemmistöön kristillisten teologiain parissa.

Ymmärrän kirjoittajan toiveen sillä tavoin, että jos me kristityt voisimme sanoa uskovamme muslimien kanssa samaan Jumalaan (ja ’Jumalaahan’ myös arabian kielen sana ’Allah’ tarkoittaa), yhteinen elämä kristittyjen ja muslimien välillä olisi nykyistä helpompaa. Kirjoittaja ajatellee, että inhimillisellä uskolla Jumalaan ja tämän uskon sisällöllä on vaikutusta ihmisten keskinäisiin suhteisiin ja siihen yhteiskunnalliseen elämään, jonka subjekteja nämä ainakin mahdollisesti ovat. Kuvamme Jumalasta vaikuttaa maalliseen elämään, ja ’usko’ Häneen myös siihen, millä tavoin suhtaudumme toinen toisiimme ja millaiseksi yhteiskunta ympärillämme muodostuu.

Edelleen kirjoittaja uskonee monen muun hyvää tahtovan kristillistaustaisen yhteiskunnan kansalaisen ja kirkollisen vaikuttajan kanssa, että julistamalla *uskoa samaan Jumalaan* yhdessä muslimien kanssa

yhteiskunnalliset ja kulttuuriset jännitteet väliltämme poistuisivat tai jopa että tämä ”monoteismi” sanan varsinaisessa merkityksessä olisi kummankin uskonnon, kristinuskon ja islamin alkuperäisten intentioiden mukaista, että ristiriidat ja suoranaan vihanpito niiden välillä johtuisivat vain uskontojen väärinymmärtämisestä ja väärinkäyttämistä inhimillisten jännitteiden luomiseen ja valtataisteluun niiden omimpien intentioiden vastaisesti. Niin – maailmalla puhutaan yleisesti ”aabrahamilaisesta ekumeniasta”, jonka kolmantena jäsenenä kristinuskon ja islamin ohella nähdään juutalaisuus.

On kuitenkin kysyttävä, perustuuko tämä toive kristittyjen ja muslimien uskosta samaan Jumalaan tosiasioihin eli kristinuskon ja islamin normatiivisiin pitämyksiin, vai onko se pelkkää moraalisen tarpeen sanelemaa toiveajattelua. Tekeekö se oikeutta niiden spesifisti uskonnollisille, pelastusta koskeville perusolettamuksille eli – näin erityisesti kristinuskosta puhuttaessa – niiden syvimmälle olemukselle. Missä taas uskontojen eksistentiaalisena perustaan kajotaan jopa niinkin jalon asian kuin yhteiskunnallisen rauhan ja yhteisymmärryksen nimissä, siellä pitäisi hälytyskellojen soida jopa kaikkein rauhanomaisimpien kristittyjen parissa.

On myös epätodennäköistä, että länsimaisten, hyvää tarkoittavien ihmisten toiveitten ja yhteiskunnallisten tarpeiden mukaan muokattu islam edustaisi sitä ajattelua, jota islamia tunnustavat kansanjoukot faktisesti tunnustavat ja jonka mukaan nämä mahdollisesti tulevaisuudessa orientoituisivat, niin hyvältä kuin ajatus valistuneesta ”euroislamista” yhteiskunnallisessa mielessä tuntuukin. Tämä ”valistunut islam” ei myöskään ole pelkkää oppinutta teoriaa, vaan arkipäivän tavoite ainakin Saksassa, missä esimerkiksi pyritään tuomaan islamilaista uskonnonopetusta kouluihin, mutta saksankielellä ja siten, että opetus toteuttaa Saksan perustuslain tavoitteita. Parhaiten ”euroislam” voisikin, jos se ylipäätään on mahdollinen optio, toteutua juuri kristillispohjaisen Euroopan muslimien parissa tai myös Turkissa. Muualta puuttuvat nähdäkseni ne kanavat ja koneistot, joiden avulla islamin modernistiset tulkinnat voitaisiin siirtää osaksi ”tavallisen kansan islamia”. Jopa Kaakkois-Aasian moniuskontoisissa ja perinteellisesti liberaalin islamin maissa se näyttää paremminkin radikalisoituvan kuin loiventuvan näkemyksissään, ja samaa on valitettavasti paikka paikoin sanottava eurooppalaisesta islamista.

Palataksemme kuitenkin kysymykseen kristittyjen ja muslimien uskosta yhteen Jumalaan on huomattava, että jo periaatteessa on eri asia sanoa, että meitä kristittyjä yhdistää muslimien kanssa *Jumalan ykseyden idea* eli usko siihen ajatukseen, että Jumala on Yksi, kuin että me *uskonnollisessa mielessä* ’uskoisimme’ samaan Jumalaan. (”Riivaajatkin uskovat, että Jumala on Yksi”, mutta tämä Jumalan sana Jaakobin kirjeestä ei puhu mitään varsinaisesta, pelastavasta uskosta Jumalaan sellaisena, kuin Hän todella on.) Meillä, kristityillä ja muslimeilla (ja tietenkin myös juutalaisilla) on kuin onkin yhteinen ”idea” *Jumalasta, joka on yksi*, ja me ymmärrämme puolin ja toisin yleisellä tasolla, mitä tarkoitamme, kun puhumme toistemme kanssa ’Jumalasta’: silmiemme edessä on suurelta

osin yhteinen, seemiläinen ja hellenistisestä kulttuurista vaikutteita saanut uskontohistoriallinen traditio. Maantieteellisesti se sijoittuu samoille seuduille ja löytyy erilaisina kerrostumina tietyistä kirjoituskokoelmista, ajoittain tosin voimakkaasti varioiden, kuten Raamattunsa tunteva Koraanin lukija voi helposti todeta.

Tiemme ”aabrahamilaisina matkakumppaneina” muslimien kanssa kuitenkin eroavat, kun kysymme, mitä *sisällöllisessä mielessä* tarkoitamme, kun sanomme ’Jumala’ tai ’Jumalan ykseys’. Myös sana ’usko’ saattaa meille kristityille tarkoittaa jotakin muuta kuin mitä oikeauskoinen sunnimuslimi sillä tarkoittaa – näin ainakin, jos puhumme ’uskosta’ sen luterilaisen tradition puitteissa, jota olen saanut työkseni tutkia.

On siis ilmeistä, että vaikka meillä kristityillä onkin uskonnonhistoriallisesti ja kulttuurisessa mielessä hyvin läheinen suhde islamiin ja että tältä pohjalta voimme luterilaisittain ajatellen Jumalan ”vasemman käden” hallintapiirissä, rakkauden ja oikeudenmukaisuuden, luonnollisen ihmisyyden ja uskonnollisuuden alueella yhdessä *puhua* ’Jumalasta’ ja että tällöin tiettyyn rajaan asti myös *ymmärrämme* toisiamme, emme silti välttämättä *usko* ”samaan Jumalaan”. Tämän tosiasian nähdäkseen pitää pohdiskelijan tosin ymmärtää jotakin kummankin uskonnon teologisesta ongelmanasettelusta. (Siihen taas päästään parhaiten käsiksi, jos islamia lähestytään *teologisena suureena* suhteuttaen se kristilliseen teologiaan, ja päinvastoin. Ja juuri tämän on ottanut tehtäväkseen Mannheimissa toimiva ELRIM-instituutti, jonka palveluksessa olen.)

Ennen kuin kuitenkin paneudumme syvemmin tähän kysymykseen palaamme arkisiin poliittisiin, kulttuurisiin ja taloudellisiin realiteetteihin eli niihin syihin, jotka ovat viimeisten vuosien aikana tuoneet islamin länsimaisen keskustelun polttopisteeseen. Katsomme uudelleen lyhyesti historiaan, pyrimme hahmottamaan tilannetta tällä hetkellä ja lopuksi kysymme tälle alustukselle annetun tehtävän mukaisesti, voisiko islamilaisen ja kristillistaustaisen länsimaisen kulttuurin yhteentörmäykselle normaalisti tarjottujen sosiologisten, taloudellisten ja joskus myös maantieteellisten syiden ohella mahdollisesti löytyä myös joitakin teologisia selityksiä. Länsimaisen julkisuuden ja älymystön suuren neuvottomuuden edessä tämä on suorastaan velvollisuutemme, vaikkemme varmasti pysty antamaan minkäänlaisia tyhjentäviä tai lopullisia ratkaisuja käsiteltävänä olevaan monimutkaiseen ongelmaan.

Kärjistetyimmillään tämä ongelma ilmenee hyvinvoivasta arabiperheestä kotoisin olevan ja Euroopassa opiskelevan nuoren miehen kääntymisenä ystävineen tuhoisassa vihassa länsimaisen yhteiskunnan vallan itsessään rauhanomaisten symbolien kimppuun, kuten 11. syyskuuta vuonna 2001 tapahtui, tai tämän teon taustalta löytyvässä liikemaailmassa menestyneen monimiljonäärin omistautumisessa maailmanlaajan terroristijärjestön luomiseen – islamin nimissä. Länsimaisen älymystön refleksinomaisesti näihin ilmiöihin tarjoama ”syrjäytyneiden kapina” soveltuu sellaisenaan

kovin huonosti tämän ilmiön selitykseksi, jos nimittäin todellisuutta tarkastellaan vain taloudellisen hyvinvoinnin ja henkilökohtaisten vapauksien tai edes rajattujen yhteiskunnallisten vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta.

Toistan vielä, että New Yorkin iskun tekijät ja suunnittelijat olivat kaikkea muuta kuin tämän maailman köyhiä ja syrjäytyneitä. He eivät teollaan myöskään auttaneet ensimmäistäkään lukutaidotonta maatyöläistä tai köyhtyvän orientaalisen kaupunkiproletariaatin jäsentä nousemaan kurjuudestaan hyvinvoinnin ja henkilökohtaisten vapauksien osallisuuteen. Enemmänkin 11. syyskuuta ja sille sukua olevat terroriteot kertovat niiden taustalla olevasta kollektiivisesti koetusta ja syvästi loukatusta kunniasta.

Lähemmäksi totuutta länsimaiset sosiologiset-taloudelliset ja poliittiset selitykset tulevat, kun puhutaan Palestiinan itsemurhapommittajista. Näitäkin koskien on kuitenkin kysytty, miksi tämä aggression muoto tunnetaan nykyisin lähes pelkästään islamilaisen maailman piiristä, vaikka poliittisesti ja taloudellisesti osattomia, suorastaan sorrettuja ihmisiä on myös muiden kulttuurien vaikutuspiirissä miljoonia ja taas miljoonia, mutta nämä reagoivat tilanteeseensa toisin. Niin, miksi meitä maailmanlaajuisesti ajatellen suhteettomasta hyvinvoinnista jo kauan nauttineita länsimaita ”uhkaa” tällä hetkellä globalisaatio, jonka puitteissa maailman taloudellinen ja ilmeisesti vähitellen myös teknologinen painopiste on siirtymässä jo osin syrjäytyneestä Euroopasta ja ehkä hiljalleen sivuun siirtyviltä Yhdysvalloilta eli perinteellisiltä kristillisiltä alueilta Aasiaan, Kiinaan, Kaakkois-Aasiaan ja Intiaan? Miksi tätä taloudellista haastetta eivät ole esittäneet länsimaille islamin ydinmaat siitäkään huolimatta, että ne ovat jo vuosikymmenien ajan nauttineet rikkaiden öljyesiintymien tuomasta käsittämättömästä taloudellisesta edusta?

Voi tosin olla, että luova suunnittelu ja huipputeknologiset innovaatiot tulevat edelleen olemaan kristillis pohjaisen kulttuurin tavaramerkki, ja Aasia keskittyy tulevaisuudessakin ennen muuta vain jatkokehittelyyn ja tuotantoon – ellemme sitä ennen ole jo kaikesta menestyksestämme humaltuneina tuhonnet yhteisvoimin planeettaamme. Mutta miksi länsimainen hyvinvointi, tieteen ja teknologian saavutukset ovat syntyneet juuri kristillisen kulttuurin piirissä? Miksi ne nyt siirtyvät ikään kuin vientituotteina Aasian maihin?

Näin ei oikeastaan olisi pitänyt käydä, jos ajatellaan kristillisen uskon syvintä olemusta ja itseymmärrystä sellaisena, kuin se piirtyy meille Jumalan Sanan ja Kirkon varhaisen historian perusteella. Lainaan omaa tekstiäni kirjasta *Yksi Jumala, yksi ihminen, yksi maailma* (s. 24–25):

Kirkko ei saanut Herraltaan tehtäväksi olla kaikkien aikojen parhaan yhteiskuntamuodon henkinen ydin eikä kehittää maan päälle teknis-sosiaalisessa mielessä ylivoimaista sivilisaatiota, vaan *kastaa ja opettaa kansoja* (Matt. 28:18–20), saarnata *Ristin evankeliumia*, joka ei ole edistyksen avain eikä ovi maalliseen menestykseen ja onneen, vaan „Jumalan hulluutta“ (1. Kor. 1:25). Tähän tehtävään

liittyy kristillinen elämäntapa, johon kuuluu lähimmäisen rakastaminen ehdoitta ja henkilöön, sukupuoleen, syntyperään, uskontoon tai sosiaaliseen asemaan katsomatta.

Kristittyjä ei siis ole kristillisyytensä perusteella kutsuttu maallisen vallan haltijoiksi. Hengellisesti ajatellen, teologisessa mielessä kirkko on vähemmistö myös niissä yhteiskunnissa, joissa väestöstä suurin osa kuuluu johonkin kristilliseen yhteisöön. Kristillisen uskon ei tarvitse eikä se myöskään voi todistaa omaa kulttuurista tai poliittista ylemmyyttään muihin uskontoihin ja niiden muovaamiin kulttuureihin ja yhteiskuntiin nähden, koska kirkko tähtää toisiin tavoitteisiin ja rakentuu oman itseisymmärryksensä mukaan toisenlaiselle perustalle kuin maallinen yhteiskunta ja sen ajalliset, tosin Jumalan luomat, mutta synnin saastuttamat rakenteet. Kirkon perusta on Jumalassa itsessään, hänen Sanassaan ja sakramenteissaan, ja sen päämääränä on Jumalan tuleva maailma, joka tulee nykyisessä ajassa vain Ristin hahmossa eli Jumalan Pojan alennuksen tilassa havaittavaksi. Kristuksen *haavat* ovat kirkon ylpeyden aihe, ja kristityt on kutsuttu *rakastamaan* lähimmäisiään eikä hallitsemaan heitä.

Jumalan valtakunta ei tosin kristillisen uskon mukaan ole tässäkään ajassa illuusio. Se on todellisuutta jo ennen eskatologista täyttymystään, mutta ei vielä käsin kosketeltavana realiteettina, vaan ylösnousseen Kristuksen, ihmisen ja Jumalan *sakramentaalisessa läsnäolossa*. Se on totta armonvälineissä ja seurakunnassa, joka elää Sanan ja sakramenttien osallisuudessa.

Jumalan valtakunta ei siis todellisuudestaan huolimatta ole vielä empiirinen tosiasia, ei siitäkään huolimatta, että se eskatologista täyttymystään ennakoiden jo nyt murtautuu Jumalan Pojan armollisesta läsnäolosta käsin myös empiirisesti havaittavalla tavalla *uskovien rakkautena* esiin. Tämä Jumalan valtakunnan todellisuuden muoto on kuitenkin sen sakramentaaliseen läsnäoloon nähden sekundaarista. Pohjimmiltaan Jumalan valtakuntaan voidaan tässä ajassa vain *uskoa*.”

Kristinuskon on siis sisimmältä olemukseltaan maallisessa mielessä ”häviäjien uskonto”. Friedrich *Nietzsche* oli oikeassa moittiessaan kristittyjä orjailusta. Kirkko on pohjimmiltaan kaikkensa menettäneiden syntisäkkien köyhä ja heikko joukko, joka yksin armosta, yksin Jumalan Pojan lunastustalon tähden on pelastettu siihen tulevaan kirkkauden valtakuntaan, joka tämän aivan lyhyen elämän jälkeen koittaa häväistyn Ristin Herran omille. Tätä kirkkautta ei kuitenkaan vielä nähdä eikä sitä voi kosketella, vaan siihen voi vain *uskolla* tarttua.

Ja kuitenkin juuri tämän ”orjauskonnon” vaikutuspiirissä on syntynyt maailmaa hyvässä, mutta valitettavasti usein myös pahassa johtava kulttuuri. ”Luusereista” on tullut voittajia. (Tämä olisi hyvä taloineen, autoineen, mökkeineen ja ulkomaanmatkoineen muistaa myös niiden suomalaisten herätyskristittyjen, jotka minun laillani faktisesti kuuluvat pieneen maailman kaikkein rikkaimpien joukkoon silloinkin, kun he itse *kokevat* olevansa myös aineellisesti osattomia ”köyhiä armonkerjäläisiä” pienessä Suomenmaassa, ”pahan” Euroopan murjottavina ja muutenkin maailman isoisten jaloissa. Vai onko ilmapiiri Suomessa sittenkin muuttunut aikaisempaa rehellisemmäksi niiden kymmenen vuoden aikana, jotka olen asunut yhtäjaksoisesti Saksassa?)

Tämä kristillisen kulttuurin voittokulku ei silti ole ollut Vuorisaarnan etiikan riemusaattoa. Kristillinen rakkaus ei suinkaan aina ole ohjannut kristityiksi tunnustavien toimintaa, ja kristillisen kulttuurin

piirissä ja joskus suorastaan kristinuskon nimissä on sorrettu vähemmistöjä, tapettu toisinuskovia, valloitettu ja riistetty säälimättä uusia asuinalueita ja niiden kansoja sekä hävitetty luontoa. ”Kristillisuus” ei myöskään ole kyennyt estämään maailman tähän asti tuhoisimpien voimien syntyä, vaikka se epäilemättä on ollut myös karsimassa näitä villikasvustoja, kuten viimeisten vuosikymmenien rauha ja hyvinvointi läntisessä Euroopassa kahden maailmansodan jälkeen todistavat.

Tässä suhteessa eivät kuitenkaan muslimit ole periaatteessa olleet kristittyjä parempia. On tosin elämän osa-alueita, joilla meidän kristittyjen on menneisyyden taustaa vasten ja nykyhetkeäkin ajatellen hävettävä muslimien rinnalla, mutta vastaavasti voisimme monilla muilla alueilla huokaista tyytyväisinä, että ”sellaista ei kristillisen kulttuurin piirissä tapahdu”. Laajasti ottaen menevät kuitenkin punttimme tässä kisassa ihmisen pahuudesta tasan. Emme voi edes kristittyinä, saati sitten kristillis pohjaisen kulttuurin kasvatteina kehuskella moraalaisella ylemmyydellämme emmekä osoitella toisia sormella – mutta yhtä vähän meillä on syytä siihen yksipuoliseen itsensä ruoskimiseen, johon me kuusikymmenluvun poliittiset kasvatit olemme tottuneet, kun on ollut kyse maailman pahuudesta, ja syyllinen on aina löytynyt läntisestä Euroopasta, Pohjois-Amerikasta ja ”valkoisesta miehestä”.

Totuus ihmisestä onkin karmea, mutta tasapuolinen. Onneksi Jumala on myös antanut aurinkonsa anteliaasti ja uskontoon ja kulttuuriin katsomatta paistaa kaikille ihmisille, niin hyvälle kuin pahoillekin, ja sallinut monenlaista hyvää myös siellä, missä Hänestä ei ole kuultukaan tai missä Hänelle on tietoisesti käännetty selkä.

Jokin kuitenkin erottaa kaikesta huolimatta islamilaista ja kristillistä kulttuuria tässä asiassa toisistaan. Kristillisen uskon nimissä harjoitettua väkivaltaa tai yhteiskunnallista alistamista ei nimittäin koskaan voi perustella Jumalan ilmoituksella. Ei koskaan. Kristitty voi tosin rakkauden nimissä itse alistua monenlaiseen, kuten Uuden Testamentin ohjeet orjille todistavat. Näitä ohjeita ei kuitenkaan ole annettu *alistasille* eikä *orjuuttajille*.

Monenlaisia väkivallantekoja ja julmuuksia on tosin yritetty perustella Raamatulla. Näin lienee käynyt muulloinkin, kuin ristiretkien aikoihin, kuten esimerkiksi silloin, kun Uutta maailmaa kalvinilaisin etumerkein valloitettiin ja stilisoitiin tämä valloitus Israelin kansan matkaksi Luvattuun maahan, kuten olen ymmärtänyt. Ja olen minä kuullut huhuja myös ”valkoisesta hevosesta”, joka ratsasti ”Jumalan toiseksi rakkaimman kansan” joukkojen edellä viime sodissa. Lieneekö silti pelkkä huhu?

Näin toimittaessa ja ajateltaessa kuitenkin luetaan Vanhaa testamenttia väärin eli vastoin sitä tulkintaa, jonka Jumala itse sille Uuden testamentin puitteissa *Kristuksessa*, Ristin Herrassa antaa. Niin, selittämistä riittää tämän sitovan tradition pohjalta jo siinä, että kristitty ylipäätään voi käyttää maallista valtaa tai sitä miekkaa, jonka Jumala on antanut esivallalle viimeisenä mahdollisuutena oikeuden ja rauhan säilyttämiseksi, pahuuden estämiseksi ja hyvyyden edistämiseksi.

Tämä ”miekan heiluttaminen” ei kristillisen ymmärryksen mukaan ole kuitenkaan mitään missään mielessä spesifisti kristillis-hengellistä, vaan se kuuluu siihen Jumalan ”vasemman käden” työhön, jota Hän toimittaa myös pakanallisten yhteiskuntien, kuten muinaisen Rooman valtakunnan puitteissa tai vaikkapa muinaisen islamilaisen valtakunnan suluttaen kautta. Kristityt yksityishenkilöinä, mutta myös maailmanlaaja Kirkko, Kristuksen hengellinen ruumis, on sen sijaan Herransa ehdottomalla auktoriteetilla kutsuttu väkivallattomuuteen ja mieluummin kärsimään vääryyttä kuin korottamaan käsivartensa iskuun, mieluummin antamaan kuin ottamaan, rakastamaan vihollisiaan eikä vihaamaan ja vainoamaan näitä ja luottamaan yksin Jumalaan, joka antaa aikanaan uudet taivaat ja uuden maan – ei rakentamaan niitä väkivalloin maan päälle.

Islam näyttää sen sijaan kokevan ja ajattelevan jossakin määrin toisin, jos vain olen ymmärtänyt oikein. Se näyttää olevan sitovaan traditioonsa pohjautuen itseisymmärrykseltään *voittajien uskonto*. Vaikka varhaisimmat Koraanin suurat muistuttavat erehdyttävästi Vanhan testamentin ja jopa meidän Herramme julistusta rikkaille ja kovasydämisille, joita kutsutaan parannukseen ja oikeaan uskoon lähestyvän tuomion nimissä ja vaikka Muhammadin suhtautuminen juutalaisiin ja kristittyihin oli alunperin myönteistä ja hänen julistuksensa sisällöltään syvästi uskonnollista, Koraanin myöhemmät suurat ja islamin varhainen historia Muhammadin vielä eläessä todistavat jo toisenlaisesta mentaliteetista: islam näyttää olevan vähintään avoin myös voiman tai suorastaan väkivallan käyttämiselle oikean uskon levittämiseksi siitä huolimatta, että modernissa uskontokeskustelussa mantran tavoin toistetaan Koraanin yhtä lausetta, jonka mukaan ”uskontoon ei pakoteta” (Suura 2, jae 256) ja hyväksytään islamin puolustaminen asein vain, kun sen tai muslimien kimppuun hyökätään. Hyvä onkin, jos rauhanomainen Koraanin tulkinta voittaa sen toisen, jonka mukaan maailma on jaettu ”sodan alueeseen” ja ”islamin alueeseen”, ja tavoitteena on laajentaa ”islamin aluetta”, kunnes vihdoin koko maailmassa on ”rauha” islamin alaisuudessa – eikä tätä taistelua aina ymmärretä pelkästään sisäisenä ponnisteluna omaa hitautta vastaan todistaa Koraanin totuuden puolesta tai vain sanallisena lähetystyönä esimerkiksi sydämellisen ja totuudellisen uskontokeskustelun muodossa, vaan takana on huomattavasti poliittisempia näkemyksiä lähetystyön menetelmistä.

Edelleen olen saanut islamista sen kuvan, että se yhdistää oikean uskon maalliseen menestykseen paitsi hyveen poluilla, myös poliittisessa mielessä. Islamin ensimmäiset voitot Muhammadin johdolla näyttävät vahvistaneen tätä tulkintaa. Muhammadin sukulaisen ja vävyn, *Alin* puolueen häviö aseellisessa taistelussa islamilaisen *umman* johtoasemasta Muhammadin yllättäen kuoltua synnytti tosin myös tappiotaan siitä lähtien uskonnollisesti hyödyntäneen *shiialaisuuden*. Islamin pääsuuntaus, *sunnalaisuus*, sen sijaan sai vuosisatojen nauttia maallista menestystä, jonka se käsittääkseni katsoi ja katsonee yhä kuuluvan oikean uskon tunnustajille.

Islam onkin missio, joka koskee yhtä paljon maallisia kuin hengellisiäkin asioita. Sen tavoitteena on

Jumalan lain, *sharian* valta kaikkialla maailmassa sekä muslimien johtoasema yhteiskunnassa - tai ainakin mahdollisuus julistaa julkisesti islamilaisittain ymmärretyn ainoan Jumalan kunniaa ja numeerista ykseyttä sekä toteuttaa rajatuissa puitteissa Jumalan lakia uskovien eli muslimien parissa siellä, missä islamilaisen valtakunnan luominen ei ainakaan vielä ole mahdollista. Islamilaisittain ymmärretty ”usko” tarkoittaakin kokonaisvaltaista asettumista Jumalan vallan alle äärimmillään kaikkia niitä yksityiskohtaisia määräyksiä myöten, jotka sisältyvät Koraaniin ja sitovaan profeetta Muhammadin elämää ja opetuksia koskeva traditioon *hadith*-kirjallisuudessa.

Vastavuoroisesti islamin *umman* tulisi Koraanin mukaan olla ”paras yhteisö maan päällä” (Suura 3, jae 110)². Tämä menestys ja siihen liittyvä ajatus valta-asemasta muihin ihmisiin ja kulttuureihin nähden ovat tai ainakin voivat olla osa islamin uskonnollista sisältöä ja identiteettiä. Muiden uskontojen kannattajien tulisi alistua tämän tosiasian ja sen yhteiskunnallisten seuraamusten alle, kristittyjen ja juutalaisten ”suojeltuina” eli ”toisen luokan”, mutta ”kirjan kansaan” kuuluvina ja sellaisina islamilaisen yhteiskunnan puitteissa tavallaan myös arvostettuina kansalaisina, materialistien, ateistien ja polyteistien sen sijaan henkensä kaupalla.

Todellisuus on maailmanlaajuisesti tarkastellen kuitenkin toinen. Islamin kulta-aika väistyi kristillisen keskiajan kuluessa islamilaisen ortodoksian voittaessa samaan aikaan sen sisäiset henkiset taistelut, ja poliittisesti islamilainen suurvalta kaatui lopullisesti Turkin modernin tasavallan syntyessä horjuttuaan sitä ennen jo kauan savijalkojensa varassa. Sitä vastoin kristillinen kulttuuripiiri on jo renessanssin ajasta ja sotilaallisessa mielessä 1600-luvulta asti ollut se, joka on menestynyt ensin Euroopassa ja sitten kaikkialla maailmassa. Tänäpä se johtaa globalisaatioprosesseja sielläkin, missä sen uskonnollista taustaa ei enää edes tunneta, saati oteta todesta.

Ja juuri tämä kulttuuri pystyy kaikista varjopuolistaan, hedonistisesta rappiostaan, käytännöllisestä materialismistaan ja välillä groteskista ”vapaudestaan” huolimatta tänään tarjoamaan keskimäärin parhaan elintason niin aineellisin kuin henkisinkin parametrein mitaten useammille ihmisille kuin missään tai koskaan ihmiskunnan historian aikana on tapahtunut. Me elämme paremmin kuin Rooman keisarit!

Eivätkä vain yleinen hyvinvointi, vaan myös yleiset ja yhteiset ihmisoikeudet demokratiasta yksilön vapauteen asti leimaavat kristillispohjaisen läntisen kulttuurin vaikutuspiiriä. Erityisesti tämä koskee vähän eri tavoin painottuen yhtäältä pohjoista Amerikkaa ja toisaalta varsinkin protestanttista, mutta myös roomalaiskatolista Eurooppaa. Entinen kommunistinen Saksan Demokraattinen Tasavalta, joka sekin hengitti kristillisen kulttuurin historiallista ilmaa, mutta halusi ”taivaan tässä ja nyt” tulevan maailman sijasta onnistuen siinä kuitenkin tavattoman huonosti, mutta silti – tai juuri sen tähden –

² Hämeen-Anttila kääntää „kansankunta“.

rakentaen aidan ympärilleen, jonka irvokkaana tarkoituksena oli estää omia kansalaisia pakenemasta tästä ”paratiisista”. Lopulta tämäkin muuri kaatui, ja läntiset hyvinvointivaltiot yrittävät nyt rajoittaa niiden ”toisen” tai ”kolmannen” maailman asukkaiden määrää, jotka äänestävät jaloillaan länsimaiden puolesta eli pyrkivät sisään, mistä vain ikinä pääsevät.

Näissä muuttajissa on paljon muslimeja, kuten jo todettiin. Moni tulee pakolaisena, useimmat kuitenkin töihin tai myös länsimaisen sosiaaliturvan suojiin, ja jotkut opiskelemaan. Yksi tämän viimeisen ryhmän edustajista oli jo edellä mainittu Hampurissa opiskellut Mohammed Atta, New Yorkin viiden vuoden takaisessa iskussa toista konetta ohjannut pilotti.

Hampuri tarjosi hänelle opiskelupaikan ja kaiken sen turvallisuuden ja hyvinvoinnin, joka on ominaista pohjoisen Euroopan opiskelevalle ja myös ulkomaalaiselle nuorisolle. Arkkitehdiksi lukevalla Mohammed Attalla oli jopa saksalainen ystävä, opiskelutoveri, jonka kanssa hän teki yhteisen matkan Lähi-itään, kuten lehdistössä on kerrottu. Tämäkään ei estänyt hänen sieluaan täyttymästä vihalla ”epämoraalisia ja rappeutuneita länsimaita” kohtaan. Ja taustalla heristi Osama Bin-Ladin jo tutuksi tullutta etusormeaan.

Sama – ja osaksi, valitettavasti – osuva kuva länsimaista ajoi vuosi sitten tuhannet muslimit ympäri islamilaista *ummaa* kuin käskystä kaduille, kun tanskalainen lehti julkaisi tunnetut, onnettomat pilapiirroksensa Mohammadista. Niissä esitettiin islamin tärkein profeetta muun muassa itsemurhaiskuun valmistautuvana terroristina, ja kuin peilinä tästä kuvasta mielenosoitukset saivat monin paikoin hyvinkin väkivaltaisia muotoja ja ikään kuin tahtomattaan vahvistivat pilakuvan sanoman.

Samoin kävi, kun paavi Benediktus piti viime kuussa kunnan saksalaisen teologian professorin tyyliin erinomaisen esitelmänsä Regensburgin yliopistossa, mutta lainasi siinä ennalta odottamattomin seurauksin Bysantin keisari *Manuel II Palaiologoksen* kiistakirjoitusta, jossa tämä vain vähän ennen valtakuntansa kaatumista islamin vyöryyn alle syyttää Mohammadia muun muassa uskonnon epähumanista, järjenvastaisesta, väkivaltaisesta levittämisestä. Ja pian paloivat pöyristyneessä islamilaisessa maailmassa paavia esittävät nuket, ja Sudanissa köyhien apuna ollut italialainen nunna menetti marttyyrinä henkensä.

Tämä veriteko tosin myös tuomittiin islamilaisessa maailmassa. Silti luennon pitäjää vaadittiin lähes yhteen ääneen pyytämään anteeksi loukkaustaan ja ottamaan sanansa takaisin. Loukkauksen aiheeseen eli luennossa olleen sitaatin esittämään sisällölliseen haasteeseen ei aluksi kuitenkaan puututtu muulla tavoin, kuin vastavuoroisesti kristillisen uskon nimissä tehtyihin veritöihin viitaten. Nyt tämä tarjous on sen sijaan esitetty, kuten jo kerroin, ja sitä on tervehdittävä ilolla – ehkä se merkitsee todellisen, tosiasioihin pohjautuvan dialogin alkua muslimien ja kristittyjen välillä.

Mitä kaikesta tästä olisi teologisesti sanottava? En uskalla väittää osaavani vastata tyhjentävästi tähän kysymykseen, mutta haluan osoittaa suuntaa jatkokysymyksille, joita myöten vastausta voisi ehkä lähestyä:

Islamille on ominaista Jumalan *ylivertaisen mahdikkouden* korostus, kuten suuresti arvostamani islamin ja kristinuskon suhteen tuntija, professori Jouko *Martikainen* tällä kohden sanoisi. Yhtäältä Jumalan ja koko luomakunnan välillä on ontittinen kuilu, jota mikään ei näytä silloittavan. Jumala on niin *toisenlainen*, että mikään luotu analogia ei voi eikä saa häntä kuvata. Ihminen ei islamissa ole eikä voi olla Jumalan kuva! Toisaalta Jumalan alituinen luova tahto luomakunnan taustalla liittää Luojan ja luodun sillä tavoin yhteen, että tämä yhteys tuntuu joskus suorastaan lähestyvän uusplatonistista ontologiaa. Luomakunnalla ei näytä olevan tilaa omalle subsistenssille, koska sellainen sotisi Jumalan numeerisen ykseyden mahdikkoutta vastaan. Jumalan ”rinnalleasettaminen” on islamissa suoranaisten ateismin ja materialismin ohella suurin synti.

Ontologisesti täysin epäitsenäinen, Jumalasta riippuva tai suorastaan hänestä ”vuotava”, jopa äärettömien ’nyt’ –hetkien sarjana alati uudestaan luotava ja sellaisena epähistoriallinen näkyvä todellisuus todistaa kuitenkin voimallisesti Jumalan olemassaolosta ja vallasta, vaikka Jumala itse jää luomakunnan taakse kätköön. Sama koskee erityisellä tavalla islamilaista *ummaa*, Jumalan vallan alle ehdoitta asettuneita ihmisiä, Hänen palvelijoitaan, jotka kasvoilleen maahan painautuen osoittavat Herransa rajatonta valtaa, mutta jonka kasvoja heidän ei ole suotu nähdä. Yhtäältä nämä *muslimit* eli ”alistuneet” julistavat Jumalan ääretöntä suverenisuutta ja voimaa, mutta toisaalta he itse ovat luomakunnan ”eliitti”, joka alistumalla Jumalalle osallistuu tämän omaan mahdikkouteen, valtaan ja voimaan – ja jälleen kehotan pitämään uusplatonismin olemisen pyramidia silmien edessä.

Muslimeille on ilmeisesti vaikeaa erottaa *ummalle* koituvaa kunniaa ja valta-asemaa Jumalalle kuuluvasta kunniaa ja valta-asemasta. Näin ainakin itse näen tilanteen. Sen vuoksi islamilaisen maailman tappio globaalissa kilpailussa johtoasemista, vallasta ja hyvinvoinnista lienee ajatteleville ja hurskaille muslimeille syvä sisäinen loukkaus, joka ylittää oman persoonan rajat ja selittää näin esimerkiksi juuri korkealle koulutetun, hyvinvoivan ja kansainvälisen islamilaisen nuorison tai miljonääri Osaman radikalisoitumisen aina itsemurhaiskuja myöten.

Islamilaisen kulttuuripiirin maallinen tappio lienee muslimeille siis kestämaton *uskonnollinen* dilemma. Käsittääkseni edes shiialaisuus ei voi selittää tilannetta muulla tavoin kuin voitolla olevan puolueen pahuudella, ja kun on kyse kristillis-länsimaisen kulttuurin voittokulusta, on myös sunnimuslimien lähes mahdotonta ajatella, että syyt siihen voisivat ”moraalittomien, väkivaltaisten, viinaa juovien ja sianlihaa syövien puolialastomien seksihullujen ristiretkeläisten” pohjattoman kelvottomuuden sijasta löytyä edes osaksi muslimeista itsestään, puhumattakaan heidän uskontonsa edellytyksistä. Itsekritiikki ja varsinkin islamin uskon ja sen erehtymättömien lähteiden kriittinen

tarkastelu merkitsisi asettumista Jumalan kaikkivaltiutta vastaan ja sellaisena uskonnollista ja jopa eksistentiaalista itsemurhaa.

Kristillisen uskon jumalakuva on sen sijaan toinen myös niiden kristittyjen parissa, joille Raamattu ei ole vain menneiden sukupolvien uskonnollisten kokemusten reflektiota, vaan Jumalan kirjoitettu Sana ja erehtymätön ilmoitus. Itsekin lukeudun näihin jälkimmäisiin kristittyihin. Olennaisin ero kristinuskon ja islamin jumalakuvan välillä on niiden käsityksessä *Jumalan ykseydestä*. Tämän kysymyksen ratkaisuun liittyvät kysymys Jumalan suhteesta luomakuntaan ja sen – ja samalla myös Jumalan ilmoituksen – historiallisuuteen ja ontologiaan.

Vastaukset näihin kysymyksiin ratkaisevat myös kysymyksen Jumalan kaikkivaltiuden suhteesta *ihmisen radikaaliin pahuuteen*, joka on edellisten tavoin olennainen kysymys kristillisen uskon teologisessa keskustelussa islamin kanssa, tässä jälleen Jouko Martikaisen opetuksiin liittyen. Islam ratkaisee tämän kysymyksen yhtäältä siten, että synnin syvyys ja radikaalisuus kielletään ja pidetään sitä vain inhimillisenä heikkoutena, toisaalta siten, että jopa synnin katsotaan olevan Jumalan suvereenin tahdon seurausta. Näin opettaa ainakin islamin piirissä arvostettu, noin 1000 vuotta sitten elänyt persialainen oppinut Al-Ghazzali. Jumalan suvereenius on islamin jumalakäsityksessä ilmeisesti tärkeämpi kategoria kuin Jumalan *hyvyys* tai *armollisuus*, vaikka myös jälkimmäinen on islamin piirissä tärkeä Jumalan epiteetti.

Kristillisen uskon ratkaisu radikaalin pahan ongelmaa koskien on toinen, vaikka oikeaoppinen kalvinismi onkin kaksinkertaisen predestinaation opillaan lähestynyt esimerkiksi Al Ghazzalin esittämää loogisesti ymmärrettävää islamilaista näkemystä Jumalan kaikkivaltiudesta, ja käsittääkseni myös Luther sivuaa sitä tarkastellessaan kysymystä filosofisella tasolla teoksessaan *Sidottu ratkaisuväliltä*. Pohjimmiltaan kristillinen usko ei kuitenkaan vastaa loogisesti Jumalan kaikkivaltiaan pyhyiden ja radikaalin pahan suhteen ongelmaan, vaan sen vastaus on *pelastushistoriallinen* ja *inkarnatorinen*, mikä omalta osaltaan erottaa myös kristillistä *ilmoituskäsitystä* vastaavasta islamilaisesta näkemyksestä.

Kristillinen usko ei spekuloi pahuuden ja Jumalan kaikkivaltiuden ongelman edessä eikä pyri rationaalisesti tyydyttävään ratkaisuun, vaan *julistaa* Jumalan pelastushistoriallista, inkarnatorista *rakkautta* Jeesuksessa Kristuksessa eli Ristin salaisuutta. Jumala tulee itse ihmiseksi ja ratkaisee passiivisella kärsimyksellä sen ongelman, jonka kristinuskossa paljon islamia radikaalimmin ymmärretty inhimillinen pahuus aiheuttaa Hänen pyhyydelleen.

Tämä on mahdollista vain, koska Jumalan ykseys ei ole islamin julistamaa numeerista yhtenä olemista, vaan Kolminaisuutta, jonka olemus on Rakkaus. Linaan jälleen omaa tekstiäni, tällä kertaa Jouko Martikaisen juhlakirjan artikkelista ”Jumalan missio, Jumalan dialogi: kristillinen usko kohtaa

islamin” (s. 407–408):

[...] Jumalan todellinen ykseys on *kolminaisuutta* eli jumaluudessaan yhtäläisten kolmen Persoonan välistä *rakkauden vuorovaikutusta*, kuten tätä salaisuutta on kristillisessä perinteessä selitetty: Isä rakastaa Poikaa Pyhässä Hengessä ja Poika Isää Pyhässä Hengessä, joka myös on Jumala eli itse jumalallinen, persoonallinen Rakkaus.

Tosi ykseys, joka ilmenee Jumalan kolminaisuudessa, on siis olemukseltaan *rakkauden suhde*, vastapäätä toinen toistaan olemista, joka yhdistää rakastavat toisiinsa. Ykseys suhteena ei silti tee suhteeseen osallistuvien erillisyyttä tyhjäksi. Kuitenkin nämä ovat yhtäältä *yksi* ja toisaalta *olemassa* ainoastaan tässä *suhteessa* toinen toisiinsa. Jumala on Isä, Jumala on Poika vain Jumala Pyhässä Hengessä personifioituvan *Rakkauden suhteen ykseydessä*.

[...]

Jumalan ilmoitus omasta kolmiyhteydestään, jonka siteenä on persoonallinen Rakkaus, viittaa Kolminaisuuden eksklusiivisuuden ohella kuitenkin myös siihen, millä tavoin luotu todellisuus on sillä tavoin mahdollinen, ettei se aseta Jumalan ykseyttä kyseenalaiseksi eikä mitään hänen rinnalleen. Jumalan ykseys on nimittäin itsessään itselleen riittävää. Jumala ei ”tarvitse” luomakuntaa toteuttaakseen omaa olemustaan.

Sen sijaan luominen *ilmaisee* Jumalan itsestään antavaa vapaata, ilman pakkoa toimivaa rakkautta, sillä samoin kuin Jumalan ykseys, myös jumalallisen rakkauden olemus ylittää sen syntiinlankeemuksen jälkeen heikentyneet ja vääristyneet analogiset ilmenemismuodot luodussa todellisuudessa ja inhimillisessä elämässä. Jumala ei rakasta vain kaltaisiaan eikä ainoastaan arvokasta, ylevää ja olevaa, vaan myös arvotonta, mitätöntä ja vieläpä ei-olevaa, ”ei-mitään”, jonka hän rakkaudessaan kutsuu olemaan sekä rakkautensa kohteeksi että rakastamaan Luojaansa rakastamalla kaltaisiaan ja heikompiain.

Tämän vuoksi kokonaan transsendentin ja käsittämättömän, ajan ja paikan tuolla puolen olevan pyhän Jumalan osallistuminen historiaan, Hänen lihaksi tulemisensa ja ihmiseksi syntymisensä Pyhästä Hengestä ja Neitsyt Mariasta Jumalan ikuisessa Pojassa, Jeesuksessa Kristuksessa, ei suinkaan sodi Hänen ykseyttään eikä Hänen olemustaan vastaan, vaan on juuri sen eli äärimmäisen, olemuksellisen Rakkauden toteutumista tilanteessa, jossa Jumalan kuvaksi luotua ihmistä ei voi muuten auttaa, sillä Jumalan pyhyden on välttämättä toteuduttava viimeistä piirtoa myöten. Kristuksen syntymässä ja Hänen sijaisuhrihissaan korjaantuu se lankeemuksessa särkynyt ihmisyyden olemus, jossa Jumalan kuvaksi luotu ihminen seisoo kasvot luotuina Jumalan, Isän, kasvoihin lapsena Hänen edessään leikkien ja Isän puutarhassa töitä tehden. Jumalan kaikkivaltiuden alle kasvoilleen alistuminen ei siis kristiuskon Jumala-kuvan mukaan ole ollenkaan Jumalan oikean ykseyden mukaista, vaan korkeintaan syvän katumuksen osoitus, jonka tarkoituksena on nostaa ihminen aloilleen ja johtaa hänet synnin vallasta lunastetun lapsen iloiseen vapauteen kasvokkain rakkaan Isänsä kanssa.

Tämä Jumalan rakkaudessa toteutuva ja Jumalan kolminaisuuden kanssa analoginen ihmisen suhde Häneen ja juuri tässä suhteessa toteutuva varsinainen ihmisyyys näkyy myös ihmisen suhteessa toisiin ihmisiin. Ei ole sattumaa, että kristillisen käsityksen mukaan Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen

kahtena erilaisena, mutta yhteen kuuluvana ihmisyyden edustajana, *miehenä* ja *naisena*, jotka rakkauden yhteydessä muodostavat *yhdessä* ihmisyyden. Yhteiskunnallisesti tärkeää ja kulttuuria muodostava tekijä on, että kristillisen uskon Jumala-kuva ja siihen liittyvä ihmisen Jumalan kuvaisuus mahdollistaa myös muissa kuin kahden ihmisen välisissä suhteissa aidon erilaisuuden, joka ei uhkaa yhteyttä eikä eristä erilaisia toisistaan, vaan yhdistää heitä. Oleminen 'yhtenä' on "erilaisia yhdistävä suhde", jota oman näkemykseni mukaan jopa valtiollis-poliittisella tavalla heijastaa erityisesti eurooppalainen identiteetti. Oikein ymmärrettynä se toimii väärän ja tuhoisan nationalistisen monismin, mutta myös kaiken yhdeksi epämääräiseksi, yhtenäiseksi massaksi sekottavan "kansojen sulatusuuni" –ajattelun korrektiivina: me suomalaiset olemme suomalaisia, mutta vain erilaisissa suhteissamme toisiin kansoihin ja kulttuureihin, joiden kanssa muodostamme ykseyden juuri näihin suhteisiin sisältyvässä dynamiikan puitteissa, ja myös sisäisesti suomalaisuus on monenlaisten suhteiden jänniteverkko eikä mitään keskeltä ohjattua ja erot hävittävää tai parhaimmillaankin hierarkkista kielellis-kulttuurista "normisuomalaisuutta".

Tämä Jumalan Kolminaisuuteen palautuva ontologia antaa tilaa myös – muistakaamme tässä Uuden testamentin opetusta Kristuksesta seurakunnan Päänä, joka kuitenkin alistaa itsensä tämän palvelijaksi aina kuolemaan asti uhrautuen – järjestyneelle hierarkialle, joka ei kuitenkaan olemisen pyramidin tavoin alista toisia alleen, vaan "toinen toisensa kunnioittamisessa kilpailee keskenään". Kristillinen usko ei vaadi kaikkien ihmisten samanlaistamista eikä näiden pakotettua, keinotekoista "tasa-arvoa". Se antaa kuitenkin maallisille järjestyksille uuden sisällön, joka ei kiellä niitä sellaisenaan, mutta sen sijaan niihin sisältyvän sorron ja alistamisen. Se tekee "viimeisistä ensimmäisiä" ja asettaa vahvat heikkojen palvelukseen. Se antaa ihmisarvon myös ja ennen kaikkea niille, joita muuten pidetään kaikkein arvottomimpina – ja tätä se on tehnyt jo kauan ennen pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan tai Saksan "sosiaalisen markkinatalouden" syntymistä.

Tässä on yksi demokraattisen yhteiskunnan teologisista juurista: Kristuksessa Jumala lahjoittaa langenneelle ihmiselle uuden vapauden. Tämän vapauden, joka toteutuu armahdetun syntisen yhdistävässä suhteessa Jumalaan Kristuksessa, taustana on pysyvällä tavalla se ääretön vastuu, joka ihmiselle Jumalan kuvana luomisessa annettiin ja jota ehdoton rakkauden laki hänelle edelleen saarnaa ja jonka toteuttamisesta hänet asetetaan tilille viimeisellä tuomiolla. Käsitykseni onkin, että nämä kaksi - äärimmäinen vastuu ja äärimmäinen vapaus, joka kuitenkin toteutuu aina vain yhdistävässä suhteessa sekä Jumalaan että lähimmäiseen – ovat ne tekijät, jotka ennen muuta ovat kristillisten länsimaiden menestyksen taustalla. Voisimme puhua myös vanhurskauttamisen ja pyhityksen oikeasta suhteesta, vaikka varmasti suuri osa nimellisesti kristityistä ei ole sydämestään kuulunut uskossa vanhurskaiden joukkoon, mutta silti sisäistänyt sen ihmiskuvan, joka niistä seuraa.

Oletukseni on myös, että islamin jumalakuva ei anna tätä vapautta ihmiselle, ei ainakaan siinä mitassa

kuin kristillinen usko. Ihminen ei islamin mukaan ole Jumalan kuva eikä lapsi, vaan paremminkin ehdottomasti totteleva palvelija, joka ei voi puhua kasvokkain Herraansa kanssa eikä lapsen tavoin kysyä neuvoa Isältään, vaan tuntee alati Jumalan kovan – ja varmasti välillä myös lempeän käden – *niskassaan*.

Toisaalta islamin jumala ei ole yhtä ehdoton myöskään inhimillisen vastuun vaatimuksessaan, kuin Kolmiyhteinen Jumala. Islamin Jumala on kyllä suvereeni, mutta myös vapaa ratkaisuisiaan. Periaatteessa hän palkitsee hyvät ja rankaisee pahoja, mutta hän voi ratkaista toisinkin. Joka tapauksessa hän sitoo ihmisen määräyksiinsä, joiden perusteita ei ole sopiva kysellä, ei ole ollut sopivaa ainakaan sen jälkeen, kun islamilainen ortodoksia keskiajalla voitti aikaisemmin vapaamman ja myös antiikin filosofiaa soveltaneen ajattelun ja ”sulki oven” uusilta uskonnollis-filosofisilta ratkaisuilta.

Edelleen koska islamiin ei sisälly periaatteellista eroa maallisten ja hengellisten asioiden välillä, tämä ”oven sulkeminen” ei koskenut vain Jumalan ilmoitukseen sisältyviä uskontotuuksia, vaan vaikutti myös siihen, millä tavoin muslimit tarkastelevat ja muokkaavat ympärillään olevaa empiristä todellisuutta. Historiattomasti ymmärretyn ilmoituksen pohjalta onkin vaikea hahmottaa historian virrassa muuttuvaa maailmaa, ja ajattomana ymmärrettyä Jumalan lakia on hankala soveltaa alati muuttuviin olosuhteisiin, saati sitten itse aktiivisesti ja luovasti muuttaa niitä. Näin näen karkeasti hahmottaen ja kärjistäen islamin tilanteen ja ongelmien teologiset juuret tämän hetken maailmassa.

Kristillisessä uskossa on sen sijaan kyse sisäisestä vapaudesta ja vastuusta. Lukuun ottamatta perustavia moraalisia pitämyksiä ja esimerkiksi annettua ihmiskuvaa eli Kymmenen käskyn lakia sen normatiivisine sovellutuksineen ja ihmisen luotuisuutta miehenä ja naisena kristillinen usko ei yleensä anna välittömiä sisällöllisiä rakennuspuita maailman muokkaamiseen ja rakentamiseen. Raamatulla ja luonnontieteellä, Katekismuksella ja matematiikalla, kristillisellä uskolla ja demokraattisella yhteiskunnalla ei ole sellaista välitöntä suhdetta toisiinsa, että jälkimmäiset voisi suoraan johtaa ensimmäisistä.

Pikemminkin on niin, että kristillisen uskon puitteissa on ehkä parhaiten ihmiskunnan historiassa toteutunut se kahtiajako, joka ei suinkaan ole Immanuel Kantin keksintöä ja josta puhuttiin jo ennen valistusaikaa: ihminen nähdään uskonasioissa kokonaan sidottuna Jumalaan, mutta Hänessä – tai jopa uskosta osattomana – vapaana jossakin määrin onnistuneesti ja jo edellä mainitun luonnollisen, Kymmenessä käskyssä ilmoitetun lain puitteissa hoitamaan maallisia asioita luonnollisen järjen ja moraalien pohjalta.

Usko kuitenkin antaa perustan, motivaation ja sisäisen vapauden ihmisen sekulaarille toiminnalle ja lopulta myös ne arvot, jotka sitä epäsuorasti määräävät. Eli kuten Saksassa usein toistetaan,

”demokratia ei voi itse luoda omia edellytyksiään”. (Tätä taustaa vasten katsellen onkin syvästi surullista, ettei kristillisen uskon merkitys ilmeisesti tule Euroopan perustuslaissa saamaan sitä ilmaisuja, joka sille jo historiallisestikin tarkastellen kuuluisi. Ja tässä voi olla syy myös siihen, että pelkkä muodollinen, jopa väkivaltainen demokratisoiminen ilman kansanvallan taustalla olevia esidemokraattisia edellytyksiä voi tuoda valtaan esimerkiksi Hamas-järjestön kaltaisen organisaation tai aiheuttaa ongelmia Irakissa tai myös Venäjällä.)

Tähän tilanteeseen sopii myös paremmin kuin hyvin, ettei vain edistys ja hyvinvointi, vaan myös ihmisen suurin pahuus eli juuriltaan irronnut ja Jumala-suhteesta omalakisiksi todellisuudeksi erottautunut vapaus on kukoistanut ja kukoistaa yhä heleämmin juuri kristillisen kulttuurin vaikutuspiirissä. ”Vallankumous syö lapsiaan”, ja itse olen hyvin pessimistinen oman Eurooppamme ja Amerikkamme tulevaisuuden suhteen, enkä tässä ensisijaisesti ajattele luonnon tuhoutumista, vaan sitä sisäistä aavikoitumista, joka hävittää meidän sielujamme.

En kuitenkaan usko, että myöskään islam täyttää sen sisäisen tyhjyyden, joka näin syntyy, vaikka näenkin islamin haastavan myös uskonnollisessa eikä vain kulttuuris-poliittisessa mielessä länsimaita. Ihmettelisin nimittäin, jos kokonaisvaltainen islam ja islamilainen kulttuuri voisivat omista perusedellytyksistään eli juuri Jumalan numeerisen ykseyden ja sävyttömän mahdikkouden ideoista luopumatta elää pelkästään tuonpuoleista vapahdusta tarjoavana uskonyhteisönä ja ongelmitta kulttuurisena vähemmistönä keskellä postmodernia, äärimmilleen sekularisoitua ja teknistynyttä yhteiskuntaamme. Oikeauskoinen radikaali-islam haluaa äärimmillään kaiken tai ei mitään eli myös yhteiskunnan kaikkine laitoksineen, tieteen ja taiteen, kunnes epähistoriallisesti ymmärretty Jumalan ikuinen laki, *sharia*, hallitsee kaikkea. Historiallis-kriittisen prosessin läpikäynyt euroislamalainen deismi taas tuskin täyttää sen paremmin kuin hengellisesti ontto valistuskristillisyyksään sitä uskonnollista tyhjiötä, joka länsimaisen sivilisaation maailmanvallankumouksen myötä on syntymässä globaalissa kylässä – tai ainakin Euroopassa.

Todennäköisemmin tässä tilanteessa menestyy oikeauskoista islamia usein epäilyttänyt suofilainen mystiikka, joka itse asiassa lähestyy yleisuskonnollista, uusplatonististyyppistä mystiikkaa, sikäli kuin olen siihen päässyt tutustumaan. (Se ”istuisikin” postkristilliseen Eurooppaan, joka muutenkin kulkee erilaisten esoteeristen vaihtoehtojen perässä historiaan ankkuroituvan kristillisen uskon sijasta.)

Sinänsä meille kristityille oman kulttuuris-uskonnollisen mahtiasemamme menettämisen ei pitäisi olla hengellinen ongelma, jos vain pysymme uskollisina oman uskomme itseisymmärrykselle siinä vielä uudessa tilanteessa, jossa Suomessakin aletaan olla siitä huolimatta, että kansankirkkoinstituutio näyttää voivan hyvin ja sentään yli kahdeksankymmentä prosenttia väestöstä kuuluu ”kirkkoon”. Voi olla, että uskomme uskonnolliselle sisällölle tekee jopa hyvää, jos meistä tulee uudelleen se pieni vähemmistö, joka jo olimme parin vuosisadan ajan antiikin myös varsin ”postmodernissa” Roomassa.

Ehkä se voisi olla jopa uuden herätyksen alku Euroopassa. Afrikassa ja Aasiassa kristillinen usko leviää joka tapauksessa.

Ja jos vielä palaamme kristinuskon ja islamin suhteeseen, lisättäköön vielä, että myös meidän uskomme mukaan Jumala on äärettömän pyhä ja kaikkivaltias, suvereeni Majesteetti. Myös meidän uskomme mukaan Hänen tahtonsa tulisi tapahtua paitsi taivaassa, myös maan päällä. Tämä usko yhteen Jumalaan avautuu meille kuitenkin yksin Kristuksessa, joka salasi oman kaikkivaltiutensa, eli historiallisena ihmisenä ja ratkaisi Jumalan kaikkivaltiuden ja ihmisen pahuuden ongelman asettumalla Jumalana ihmisen sijasta Kaikkivaltiaan vihan alaiseksi – ja sovitti sillä tavoin ihmiskunnan synnit ja avasi ihmiselle tien Jumala-yhteyteen, joka ei vaadi ulkonaista valtaa eikä kunniaa, vaan tulee näkyviin Sanan ja sakramenttien yhteyteen kokoontuvana heikkojen syntisten seurakunnassa ja näiden arkisessa vaelluksessa kaikkien palvelijoina ja Herransa todistajina.

Ehkä tämä uusi tilanne avaa kristilliselle kirkolle myös tilaisuuden todistaa autenttisella tavalla ja ilman valtapyyteitä Herrastaan muslimeille. Ehkä se auttaa avaamaan sen islamin pahenuksena torjuman salaisuuden, että Ristillä kuollut profeetta Jeesus olikin ja on yhä Jumalan Poika, Jumala itse. Ehkä on lopulta siunaus, jos sekä kristityt että – kuten uskon – taistelunsa maallisesta vallasta lopulta myös häviävät muslimit löytävät itsensä uskonnollisina vähemmistöinä materialistisen ja ehkä buddhalaisittain suuntautuneen ihmiskunnan tai ainakin eurooppalaisen enemmistön parista. Ehkä me voimme opettaa tappiotaan itkeville muslimeille, että oikeastaan tappio ja kärsimys olisivat meille kaikille oikeuden mukaan kuuluva osa, mutta että Jumala rakastaa syntisiä, ja juuri Ristillä Hänen kunniansa loistaa kirkkaimmin, että salattuna Jumala ilmoittaa itsensä Isänä, joka ei paina kenenkään kasvoja maahan, vaan kohottaa ne kyynelin kasteltuina maasta, kääntää ne hellästi puoleensa ja hymyilee rakkaasti lapselleen Pojassaan Jeesuksessa Kristuksessa – että Jumalan Pojan tappio on suurin mahdollinen voitto, jonka omistamiseen uskossa ja kasteen kautta Jumala kutsuu kaikkia synnin orjia näiden etniseen tai uskonnolliseen taustaan katsomatta.